

DİNİ ANLATIMDA SİNEMA DİLİNİN MANİPÜLASYONU: MESİAH DİZİSİ ALGILARI
Manipulation of The Language of Cinema in Religious Expression: The Example Of
The Messiah Series

Mahmut Erdil

Öğretmen, M.E.B. Ankara, Türkiye, m.ardi_25@hotmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Geliş: 02 Aralık 2022
Kabul: 31 Mart 2023

Anahtar Kelimeler:
Messiah Dizisi, Sinema Dili, Din Dili

© 2023 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Sinema dünyası toplumun ifade biçimlerinden biridir. Sinema bütünüyle toplumun içinden gelmeyebilir. Sinema herhangi bir düşünce, fikir ve ideolojik çerçeveden hareketle toplumun değişim dönüşümünde etkili araca dönüşmüştür. İstedığı toplumsal algıyı oluşturmak adına hedef kitlesini göz önünde bulundurarak bir sinema dili oluşturur. Bu dil sinemada gerçeklerin değil yapımcı şirketlerin hedefleri doğrultusunda hareket eder. Oluşturulmaya çalışılan bu dil politik iktisadi ve dini gibi birçok anlatım diline dönüşebilir. Bu anlatımların dini simge sembol ve ifadelerden oluşması onu din dili olmasına neden olacak algıyı oluşturmaktadır. Sinemanın ortaya koyduğu kurgu ile dinin sembollerini anlamlarını manüple ederek din dili olarak ekrana taşıma gücü vardır. Bu makaledeki amacımız, sinema dilinin ifade biçimi olan Amerikan filmlerinin dini temaları nasıl işlendiğini Messiah Dizisi üzerinden hareketle ortaya koymaktır. Messiah dizisi, Netflix'te Ocak 2020 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Kurgulanmış olan Messiah dizisi hem işlediği olay hem de dini sembollerle muhtevasını farklı inanç gruplarına mesajlar iletmektedir. Dizi eski döneme ait dini ve ideolojik semboller atıflar, replikler ve simgelerle hem ifade hem de metoforlar aracılığıyla sinema dili ile yanlışsal gerçeklik inşa etmektedir. Dizideki dini motifler Müslümanları ötekileştirilmeye çalışarak Batı politikalarına hizmet etmektedir. Bu dizi dinlerin sinema diliyle nasıl manüplatif bir din dili işlevi gören bir araca dönüştüğünü görmekteyiz.

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 02 December 2022
Accepted: 31 March 2023

ABSTRACT

The cinema world is one of the forms of expression of society. Cinema may not come entirely from within society. Cinema has become an effective tool in the transformation of society based on any thought, idea and ideological framework. He/she creates a cinema language by considering his/her target audience in order to create the social perception he/she wants. This language acts in line with the goals of the producer companies, not the facts in cinema. This language, which is tried to be created, can turn into many expressive languages such as political, economic and religious. With the fiction of cinema, it has the power to carry the symbols of religion to the screen as a language of religion by manipulating their meanings. Our aim in this article is to reveal how the religious themes of American films, which are the form of expression of the cinema language, are processed through the Messiah Series. Messiah started to be broadcast on Netflix as of January 1, 2020. As a fictional text, the Messiah series

Keywords:
Messiah serial, cinema language,
religion language

conveys messages to different faith groups with both the plot and the religious symbols it contains. While the series refers to the present day with religious and ideological symbols belonging to different historical periods, it builds a new meaning and reality through both discourse and symbols. The religious symbols presented in the series serve social divergences. The fact that the directors chose a subject in the religious culture memory of the society, which has been discussed for thousands of years, and used it to serve certain ideologies by distorting the religious symbols and motifs in these debates caused criticism. We see how this series transforms religions into a tool that acts as a manual religious language with the language of cinema.

© 2023 PESA All rights reserved

GİRİŞ

Sinema görsel anlatım biçimi olarak ortaya çıktığı aktarıcı bir sosyal olgudur. Kendi ait dili kullananların hedefleri doğrultusunda değişen doğasıyla sosyal kurumların yansıyan yönlerini gösterebilmektedir. Değişik nitelikte filmler, diziler, belgeseller gibi birçok farklı sunumları bulunmaktadır. Bu sunumlar kalitesi muhtevasının ne kadar yansıttığıyla alakalıdır. Ortaya koyduğu dilin sade anlaşılır olması dikkat çekicidir. Duygu ve düşüncelerimizi karşıdakine aktaran bir araçtır. Bu aracın kullanılması ortak anlam dünyaları üzerinden hareketle çok yönlü gelişkin sistemdir.

Ferdinand de Saussure ün fil hakkındaki verilen cevapların, bize bu konuyla alakalı ipuçlarını vermektedir. Ona göre dil, iki yönden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi language- dil dizgesi ikincisi ise parole- söz yani konuşma edimidir. Dil, dil yetisinin toplumsal tarafıdır. Toplamların en temelde anlaşma ve iletişim kurma aracıdır. Söz yani parola ise, bireylerin toplumsal çevresine yeteneklerine eğitimi ve yaşanmışlıklarına bağlı olarak kullanmak üzere dilin bir bölümünde yaptıkları seçmedir. Dolayısıyla burada dil, hemen hemen bütün insanların toplumsal tarafına vurgu yaparken söz ise onların temel bazı hususiyetlerinden hareketle oluşturulan ve kullanılan daha özel bir yapıyı işaret etmektedir. ¹ Bu açıdan söz-parola, kendi içerisinde bir kullanım alanı yaratarak özel bir dil çevresinin imkânlarını sağlamaktadır. Bu bağlamda birçok toplumun yazılı ve sözlü kültürünü, deneyimlerini taşıdığını varsayarsak dilin aynı zamanda büyük fikirlerin, ideolojilerin de taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bu anlamda ideolojilerin yayılmasını sağlayan en önemli unsur ise kanaatimizce medya dili olmaktadır.

Medya alanında ise Televizyonun ciddi bir etki alanı bulunmaktadır. İnsanların büyük çoğunluğunu kendisine tutsak etmekle kalmayıp, az gelişmiş ülkelerde ailenin yapısını ciddi anlamda dönüştürmeyi sağlayan bir araç haline gelmektedir. ² Dahası televizyon insanın vaktinin büyük bir bölümünü harcadığı ve bununla birlikte ideolojilerin de insan zihnine kolay bir şekilde yer edinmesini sağlayan bir araç haline dönüşmektedir. İnsanların, medyanın özelde de televizyonun bu yoğun baskısından kurtulması kolay değildir. Fakat bilinçli bir tercih ile bu baskının minimal düzeye indirilmesi ihtimal dâhilindedir. ³ Bu bakımdan bilinçli bir seçim, insanın kendisini, çevresini hayatın içeriğine ilişkin bir anlama çabasını beraberinde getirir. Dolayısıyla medya ya da sinema daha ziyade insanın gezegendeki varoluş nedenini ve onun amacını ortaya çıkarmaya çalışan bir bilinçlilik haline eşlik ettiği takdirde önemli bir görev üstlenmiş olacaktır. ⁴ Fakat insan her zaman bu bilinçlilik durumuna sahip olmayabilir. İnsanın yaşadığı günlük deneyimler, duygu durumları, toplumsal ilişkileri ve bireysel süreçleri onu çeşitli ruh halleri içerisinde bulunmaya zorlar. İçerisinde bulunduğu bu haller nedeniyle insan, kimi zaman sevinçliymiş kimi zaman da hüzünlü olabiliyor. Dolayısıyla insan bu bakımdan çeşitli merhaleler yaşayabiliyor. İnsanın, burada ontolojik yükselme ya da alçalma durumları ile karşı karşıya kaldığını düşünürsek, onun hayata ve kendisine ilişkin bakış açıları da bu dönemlerde değişime uğrayabiliyor. Eğer insan söz

¹ Bolat, Salih, İletişim ve Edebiyat, Varlık Yay., İstanbul, 2007, s. 46.

² İletişim ve Edebiyat, s. 49.

³ Gögercin, Ahmet, Kısa Kısa Sinema Yazıları, Çizgi Yay., Konya, 2012, s. 16.

⁴ Tarkovski, Andrey, Mühürlenmiş Zaman, (çev: Füsün Ant) , Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s.27.

konusu durumlarda kendi varoluş perspektifinden hayata ve kendisine bakabilme gücüne erişebilirse eşya, doğa ve insana ilişkin anlama ve kavrama çabası da o denli artış gösterecektir. ⁵

Sinema da toplumsal algı arasındaki ilişki günümüzde kolaylaşmıştır. Toplumun bütününün neredeyse ekrana olan bağımlılığı verilen geniş kesimlere ulaşması ve doğrudan hedef grubuna ulaşabildiğini söyleyebiliriz. Bu da sinemanın dilinin algıyı oluşturma ve manüplatif dil oluşturmaya dönüşünü kolaylaştırmaktadır.

1. Sinema

Kuşkusuz modern dünya insanının yönlendirilmesi, en bariz şekilde sinema üzerinden mümkün olmaktadır. Çünkü Fransız filozof Gilles Deleuze'n de (1925-1995) işaret ettiği gibi sinema; düşünmeyi ve düşünceyi olanaklı hale getiren bir saha açmaktadır. ⁶ Kamera, ışık, ortam, görüntüyle bütünleştirilen müzik ve semboller, belli bir ana, zaman dilimine odaklanan bir ortam insanı başka bir dünyaya çekmektedir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak: "Sinema atomlarla, parçalarla, anlarla işler; bu doğru: Ama en küçük çekim ölçeğinden, en küçük müzik parçasından, en küçük ses biriminden, en küçük eylem/oyun biçiminden, en küçük sahneleme tekniğinden, ürünün toplamı demek olan filme, tamamlanmış bir bütüne ulaştırır bizi sonunda. Yani sinema atomlarla iş görür Her atomun (karenin, ölçeğin, eylemin, bakışın, akışın) kendi başına bir anlamı vardır; ama her atom bizi bir kozmos'a bütüne ulaştırabildiği, ilintilendirebildiği, irtibatlanabildiği, bütünle bütünleşebildiği ve bütünleştirebildiği ölçüde ve oranda anlamlıdır. Bu anlamda Tıpkı hayatta olduğu gibi, her katrede derya'nın bir izdüşümü mevcut ve mündemiçtir." ⁷

Sinema her zaman bizi bir bütünlüğe, bir anlam arayışına götürmeyebilir; aksine bizi bir bütünlükten ve bir gerçekle ünsiyet kurmaktan alıkoyabilir. Bu tür durumlarda sinemanın hakikati gözler önüne seren bir sanat dalı olmaktan ziyade bir ideolojiyi, bir fikri ya da yapılan kötü bir eylemi sahne vasıtasıyla olumlu bir şekilde bilinçaltına göndermeyi amaçlayan bir araç olduğu da görülecektir. Çünkü görüntünün, sesin, ışıkların dünyası insanı büyülemekte ve onu kendi çekim alanına dahil ederek vermek istediği mesajı bilinç altına göndermektedir. Bunun neticesinde insanın zihin ve kavrayış düzeyi dış etkenler yoluyla değişime uğramakta ve adeta bir sömürü sahası haline dönüşmektedir.

Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976) kameranın izleyiciye yöneltilmiş bir silah olduğunu ifade etmektedir. Modern çağın, insanı kuşatan, onu ayartan ve akıl aracılığıyla istediği şekilde yönlendiren bir içeriğe sahip olduğunu dile getirmektedir. Bu kuşatılmışlık insanı dünyaya hapseden ve onu her türlü manipülasyona açık hale getiren bir durumu işaret etmektedir. Özellikle Amerikan Hollywood sinemasının bu ayartma konusunda başı çektiği söylenebilir. Bu sinema ekolü, kendi tarzını kullanarak Amerikan sömürgeciliğine ciddi anlamda meşrutiyet zemini kazandırmaktadır. Holloywood sineması, bununla birlikte Amerika'nın dış dünyada güçlü gibi görünmesini, büyük ölçüde bu sinema tarzı üzerinden üretilen Amerika imgesine borçludur diyebiliriz. ⁸

Holloywood sineması, bu yapmış olduğu fiziksel ve kültürel sömürüyü propaganda niteliğindeki filmleri aracılığıyla, kendi dışındaki medeniyetin mensuplarına büyük ölçüde kabullendirmiştir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, bu sinema tarzı, Batı sisteminin, bilimsel, düşünsel ve teknolojik gücünün verdiği ayartma gücünü kullanarak, dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan insanları, üçüncü sınıf gönüllü kölelere dönüştürmekte bunu yaparken de hız ve haz kavramlarını görselin ve işitsel olanın içine dahil ederek insanı o sürüp giden karmaşık alanın içine çekerek, onların ruhlarına, vicdanlarına ve insani melekelerine büyük bir darbe vurmaktadır. Bir anlamda insanı düşünsel dünyasından kopartarak, olaylar üzerinde düşünmesini, tefekkür etmesini ve sağduyuyla kararlar vermesini engellemektedir. ⁹

⁵Gülşen, Enver, Sinemanın Hakikati, Külliyyat Yay., İstanbul, 2014, s. 337.

⁶ Gülşen, Enver, Sinemanın Hakikati, s.26.

⁷ Gülşen, Enver, Sinemanın Hakikati, s.15.

⁸ Gülşen, Enver, Sinemanın Hakikati, s.18.

⁹ Gülşen, Enver, Sinemanın Kökleri, İnsan Yay., İstanbul, 2016, s. 11.

Hollywood sineması, zamanın ve mekanın içini kendi ideolojik değerlerle donatarak hiçbir boşluğa mahal bırakmaz. Hız olgusunu da görselliğin içine katarak insanın durup düşünmesini eskilerin tabiriyle nazariyat sahibi olmasını engeller. Bu manipülasyondan sonra da istediği mesajı insanların zihinlerine kolaylıkla sunarak onları kendi büyüdü dünyasının egemenliği altına yerleştirmekte ve onların hakikatle ilişki kurmalarını büyük ölçüde engellemektedir.¹⁰

1.1. Hollywood'tan Netflix'e

Batı medeniyetinin kendisini merkeze alarak başka medeniyetleri yabancılaştırıp, onlar üzerinde maddi kazanımlar elde etmesi farklı şekillerde tezahür etmiştir. Fakat kanaatimize göre Batının en temelde söz konusu medeniyetleri sömürerek ve bu sömürüyü de haklı gerekçeler göstererek yapmış/yapıyor olması en dikkat çekici olanıdır. Buradan hareketle batı medeniyetinin yaptığı ilk işin, yabancı ülkeleri işgal, nüfusu köleleştirme, yer üstü ve yer altı madenlere el koyma şeklinde ortaya çıktığını görmekteyiz.¹¹

1095-1270 yılları arasında yapılan Haçlı seferleri, Fransa'nın Le puy şehrinde bir konuşma yaparak Hristiyanları sefere davet eden Papa 2. Urban tarafından başlatılmıştır. Papa 2. Urban'a göre Hz. İsa'nın doğup vaftiz edildiği, ilk kilisenin kurulduğu Kudüs başta olmak üzere diğer kutsal toprakların sapıkların! Elinden kurtarılması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi ise Hristiyanların bir birlik oluşturarak oradaki Müslümanları yok edip o topraklara sahip olunarak mümkün olacaktır.¹² Dolayısıyla Haçlı seferlerinin geri planında, dini bir kaygının olması yanında, ekonomik ve psikolojik kaygıların da olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Çünkü Batı medeniyetine göre dünyadaki uygarlık kendisi idi. Kendinden olmayan herkes ise barbardırlar.¹³ Teoman Duralı bu konuyla alakalı olarak, İngilizler özelinde Batı medeniyetinin içinde bulunduğu psikolojik hali şu şekilde tasavvur eder: "İngiliz olan kuzeyde beyaz adamdır Beyaz Adam kendini yeryüzünün ve tek mil servetinin maliki, beyaz ve Kuzeyli olmayan insanların Efendisi hamisi velisi ilan etmiştir."¹⁴ Bu psikolojik ruh hali batıların, dünyanın birçok yerindeki ülkelerin topraklarını işgal etmelerine neden olmuştur. Bu işgal ya da sömürü aracılığıyla Batı medeniyeti, sadece toprak elde etmeyi amaçlamış, aynı zamanda kendisi gibi düşünen, giyinen ve kendisi gibi eyleyen insanların ortaya çıkmasını amaçlamıştır. Batı, her ne kadar diğer medeniyetteki insanların kendilerine benzemesini istiyor olsa da söz konusu insanların kendi kültürel düzeylerine hiçbir zaman ulaşamayacakları kanaatini de taşımaktadır. Çünkü Batı tarihin birçok döneminde kendini özne olarak konumlandırırken kendi dünyasından olmayan insanları ve coğrafyaları ise nesne olarak görmüş ve onlar üzerinde tahakküm kurmak, onları tıpkı bir deney malzemesi olarak görerek onları incelemeyi ve onları ıslah etmeyi bir vazife telakki etmiştir. Kuşkusuz bu sömürü zihniyeti her zaman fiziksel bir güce dayanmamıştır. Özellikle Modern zamanla birlikte insanların teknikle olan ilişkileri, yaşayış biçimleri, toplumsal hareketleri ve beklentileri sömürünün seyrini farklı bir boyuta taşımıştır. Özellikle Teknikte meydana gelen hızlı değişimler çeşitli araçların ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve bu araçlar vasıtasıyla insanlara ulaşmak ve onların zihinlerini manipüle etmek kolay bir hale gelmiştir. İçinde yaşadığımız çağ, teknolojinin ciddi bir şekilde geliştiği insanın teknoloji sebebiyle kibre kapıldığı bir durumu ifade etmektedir. Bu kibir ise insanı dünyanın merkezine yerleştirerek onu kendini kutsallaştıran bir varlık haline dönüştürmektedir. Hal böyle olunca da ilahi olan geri plana itilmekte, insan büyük ölçüde dünyevileşmekte ve hayatın temel dinamiklerinden olan inanç ve varoluş düzlemi unutulmaktadır.¹⁵

Hollywood demek batı medeniyetinin kendi zihniyet dünyasının iktidarını sürdürme ilerletme sahası olarak görülebilir. Değişen düzende dijital dünyaya geçiş sağlanmasıyla birlikte Netflix adıyla aynı misyon devam etmektedir. Hollywood sineması, ele aldığı metafizik konuları dahi vahşice rasyonalize etmekte, özlerinden saptırarak, hareketin, özel efektlerin yardımıyla onları patlamış mısır yenerek

¹⁰ Gülşen, Enver, Sinemanın Kökleri, İnsan Yay., İstanbul, 2016, s. 12.

¹¹ Yıldırım, Hayri, Sömürgeci Batının Barbarlık Tarihi, Kum Saati Yay., İstanbul, 2011, s. 292.

¹² Kalın, İslam ve Batı, s. 71-72.

¹³ Yıldırım, Sömürgeci Batının Barbarlık Tarihi, s. 309.

¹⁴ Duralı, Teoman, Çağdaş Küresel Medeniyet, Dergah Yay., İstanbul, 2016, s. 149.

¹⁵ Akgün, Tuncay, Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri, İz Yay., İstanbul, 2013, s. 66.

izlenebilecek bir kıvama getirmektedir. Bu noktadan sonra insan, kendisine sunulan dehşet bir olayı bile alelela bir durummuş gibi görmeye başlamaktadır.¹⁶

Hollywood sinemasının devamı olarak Netflix'i görebiliriz. Yeni nesil sinema da öncü isim olarak netflix 120 milyondan fazla müşterisiyle günümüzün en önemli kitle eğlence şirketi Amerika merkezli bir şirket olan Netflix Inc. 1997-2007 yılları arasında üretim ve dağıtım alanlarında faaliyet göstermektedir. Bir DVD distribütörü olan Netflix, 2007 yılında bir DVD dağıtımıcısı haline gelerek iş kapsamını genişletti. İnternet üzerinden film ve dizi izleme imkanı sunan ağ, başka bir deyişle, talep üzerine video (VoD) platformu haline geldi. 2016 yılında hangi Abone sayısının 75 milyona ulaştığı yıl Netflix hizmet vermeye başladı.

Netflix, içeriği kullanıcı davranışına uygun çalışan algoritma sayesinde doğru kullanıcılara ve tercihler. Netflix Orijinal içeriği olarak adlandırılan yapımlar, belgesel veya dizi niteliğindedir. Çevrimiçi, isteğe bağlı video şirketi olarak Netflix'in kendi görsel-işitsel hikayelerini yayınlaması, şirketin geleneksel film yapımcılarıyla gergin ilişkilere sahip olmasına yol açıyor¹⁷. Bunun yanında bu platformda "Bağımsız Filmler" kategorisine herhangi bir yerli yapım veya bir film dahil edilmemiştir. Yapıldığı yerden kaynaklı bağımsız olarak adlandırılrsa da bu listedeki filmlerin çoğu aynı zamanda gişe rekorları kıran veya yüksek gişe rekorları kıran tanınmış filmlerdir. İMDB En İyi filmler listesinde yer almaktadır. Yerli film kategorisi ise herhangi bir bağımsız yapımı içermemektedir ve bir bakışta tüm filmlerin gişe hasılatı için yapılmış filmler bu kategoriye dahildir. İçerik düzenleme ve alogaritmaları kullanarak yeni bir dijital sinema sektörü oluşturmuştur.

Netflix yapılan filmlerin izlenmesi için özel bir alan oluşturulmuş bir platformdur. Bunun sadece filmlerin yapılan değeri koruması, korsan izlemeyi önlemek amaçları olsa bile başka yönden eski Holwood'un yeni yüzü haline gelmiştir. Dizi film ve belgesellerde kullandığı dil esasında sinema dili olmasından dolayı yönlendirici özendirici ve değişim arzulatory bir dile dönüşmektedir.

2. Din Dili

İnsan toplumun içindeki dil ile iletişim ve etkileşimde bulunur. Anlaşma aracı olarak işlevini sürdürür. Bir olgunun aktarımı, yorumlanması, açıklanması ve tanımlanması sadece harflerin oluşturduğu cümleler veya sayılardan oluşan kümelerle olmamaktadır. Bunun dışında dilin toplumsallaşması birtakım sembol simgelerin o iletişim ve etkileşim alanı içerisinde kendi alan açmasıyla olabilmektedir. Her toplumsal işin bir alanı kendi 'dili', 'söylem biçimleri' 'jargonu' oluşturmaktadır.¹⁸ Dinin dünyasını açıklayan kendine ait olan bir dil oluşturması normaldir.

Toplum hayatı içinde eğitim ve dinin insanın değişim ve dönüşümünde ortak paydaları vardır. Birçok toplum kurumunu faklı kılan yönlerinden biri ifade biçimlerindeki kendine ait olan bir dil geliştirmeleridir. Bu geliştirilen dil kurum içindeki algıyı ve algılayışından farklılaşmasına yol açmaktadır. Humboldt'a göre de dil durağan değil, bilakis canlı ve durmadan değişen tarihsel bir etkinliktir.¹⁹ Cümleler ve sayılardan sıyrılarak sonrasında simgesel bir dile doğru dönüşür. Bu iki toplumsal kurum sosyal inşaa etme çabasında farklı görülmesi onların toplum düzenindeki onlara karşı algılamaları bilinmektedir. Sinema dilinin farkı bütün bilinen simge ve sembolleri onlara rağmen "replikleri, metoforları, simge ve sembolleri" bütün toplumsal kurumlar adına kullanmasıdır. Sinema dilinin bu kabiliyetindeki geçişkenli yapısı onun açık ve örtülü biçimde toplumsal alana ayar verme kudretini ele almayı başararak isteği mesajı ulaştırmaktadır.

Din dili dini çağrışımları veren simge ve sembollerin ifade biçimlerin hepsini kapsar. Dini hayat içerisindeki isimler, kavramlar ve hadisleri simgeleyen kelimeler tıpkı insanlar gibi canlılardır. Bu canlılık hangi dünyaya ait ise o dünyanın muhtevasına işaret eder. dinin kendisinin ortaya koyduğu anlamı toplumun ya da toplulukların kendi algı dünyasında farklı görülebilir veya gösterilebilmektedir.

¹⁶ Gülşeni Enver, Hakikatin Sineması, s.331.

¹⁷ Netflix 2017 Cannes Film Festivali'ndeki kendi yapımı olan Okja filmini gösterimi sırasında 2017'de yuhalandı..

¹⁸ Oruç Arouba, De ki İşte, 2. Baskı (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2016), 128.

¹⁹ Bedia Akarsu, Dil- Kültür Bağlantısı, 3. Baskı (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998) 21-22

Bunlar; dua, tövbe, temenni ifadeleri, hamd, şükür ve öğütler, tarihi kayıtlar ve kıssalar, vaazlar ve uyarılar, kozmolojik ifadeler, hukuki ve ahlaki kurallar, dini tecrübe ile ilgili batını tasvirler ve mucizeler dini ifade çeşitleri olarak sayılabilir.²⁰ Din dili bağlamında kullanılan her sözün dini yaşantılarla iç içe olması dolayısıyla tecrübe zeminine dayandığından “kanaat dili” olmaktadır. Dini bir bağlamda oluşan kanaatler bir his ve heyecan olmanın ötesinde kanaatin nesnesinin mahiyetine ilişkin genel bir kavrayış içerir. Söz konusu dini kanaatler gerçekliğe dair kapsayıcı tasavvurlara dayanır. Bu yüzden din dilinin, onu kullananın kişiliğini aşan derin kökleri vardır.

Ahlaki anlatımlar da dini anlatımlar gibi bu metodlarla doğrulanabilir değillerdir; ayrıca onlar mantıksal açıdan zorunlu ve empirik önermeler de değillerdir. Bununla birlikte ahlaki ifadelerin-deneyisel bir araştırmaya dayanmasalar bile- insan yaşamında somut bir karşılığı vardır.²¹ Katı bir pozitivist dahi bu anlatımların büsbütün anlamsız olduğunu söyleyemez. Ahlaki ifadelerin davranışı yönlendiren bir kullanımı vardır ve eğer kullanımları varsa bir anlamları da vardır.²²

Brithwaite her ne kadar dini öykülerde bir bilgi aktarımı söz konusu olsa da, onların anlamlarının psikolojik olduğunu savunur. Zira öykü, bünyesinde belli ahlaki davranışları uyandıran bir güce sahiptir.²³ Dini ifadelerin salt ahlaki olanlardan birtakım farklılıkları olduğunu düşünse de, neticede, dinin mitlerle, sembollerle ve metaforlarla giydirilmiş ahlaki ifadeler olduğunu belirtir. Bu özellikleriyle, onlar bir eyleme bağlılığın açıklamalarıdır.²⁴

Dini yaşantıyı yönlendiren, kurgusal olduğu apaçık öyküler vardır. Sözelimi, hayali oldukları bilindiği halde Dostoyevski'nin kitapları birçok okurunun hayatını etkilemiştir. Braithwaite, bu noktada eylemlerin nedeninin sadece inançlar olmadığını söyler. Kişinin olmak ve yapmak istediği şeylere ilişkin hayalleri ve fantezileri de eyleme sebep olur.²⁵

Din, ahlaktan başka gerçekliğe dair bir iddia taşır. Sözelimi Kuran-ı Kerim'de, ahlaki bir mesaj iletmek için vazedilen öykülerin gerçeklik iddiaları vardır. Öykünün gerçek olması okur ve metin arasında bir bağ oluşturmaktadır. Ancak dini öyküleri, “kullanım ilkesi” içerisinde ahlaka atıfla anlamlandırırken onların olgusal olmadıkları düşüncesi, dini öyküler ve okurları arasındaki özel bağın anlamını kaybetmesine sebep olmaktadır.²¹⁹ Bu açıdan Braithwaite'in hayata yön veren öykülerin kurgusal olduğunu kabul eden tutumu teizm açısından bütünüyle kabul edilebilir değildir. Ayrıca dinde doğrudan ahlaki öğretilerle ilgili olmayan ifadeler vardır. Bu bakımdan evren ve insanın yaratılışıyla ilgili kozmolojik iddiaları içeren iddialar buna örnek olarak verilebilir. Zira bu iddialar ile ahlak arasında bir münasebet kurulabilir; ancak onlar ahlaki hükümlere indirgenemez. Braithwaite'in, Mantıkçı Pozitivizmin dini ifadelerin anlamlılığın olgusal doğrulama ile gerçekleştirilebileceği tezine karşın; “çabasal din kuramı” ile dini ifadelerin ahlaki açıdan anlamlı olduğu düşüncesi oldukça dikkate değer ve kısmen doğru olmakla birlikte, dini salt ahlaka indirgeyerek bilişsel boyutunu göz ardı eden tutumu, dinin bütünü düşünüldüğünde kabul edilebilir gözükmemektedir.²⁶ Sinema dili, dini muhtevayı işaret edilen kavramlar sinemanın mahallinden topluma yansıyan yansıtılmak istenen bir dil geliştirerek “hakikat budur” seviyesi getirilmek istenmektedir. Bunun sonucunda din dili oluşmasına neden olmaktadır.

Messiah dizisi örtülü bir biçimde ötekileştirmenin din boyutunda İslamafobi düşüncesini yansıttığını söyleyebiliriz. Bunun sonucunda izleyenlerin farklı yorumlarıyla karşılaşmaktadır. Dizinin çekildiği Ürdün'de halk, dini gerilim yarattığını ileri sürerek kaldırılmasını istemişler. Yönetmenlerin, toplumun dini kültür hafızasında yer alan, binlerce yıldır tartışılan bir konuyu seçmesi ve bu tartışmalarda yer alan dini sembol ve motifleri manüple ederek belirli halı hazırda egemen güçlerin iktidarlarına hizmet amacıyla kullanılmasına karşı tepkiler verildi.

²⁰ Turan Koç, *Din Dili*, 4. Basım (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 21.

²¹ Ferre, Frederick. *Din Dilinin Anlamı*. Trc. Zeki Özcan. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999. 164.

²² Braithwaite, Richard Bevan. “Dini İncanın Doğasını Bir Deneycinin Anlayışı”. *Din Dilinin Ahlaki Yorumu*. Der. Temel Yeşilyurt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003. s:154.

²³ Yıldırım, Ali. *Din Dilinin Ahlaki Yorumu*. Ankara: Elis Yayınları, 2015. s:100

²⁴ Yıldırım, Ali. *Din Dilinin Ahlaki Yorumu*, 96.

²⁵ Braithwaite, “Dini İncanın Doğasını Bir Deneycinin Anlayışı”, 165.

²⁶ Braithwaite, “Dini İncanın Doğasını Bir Deneycinin Anlayışı”, s:155.

3. Ötekileştirilen Dünya

Sosyolojinin önemli anahtar kavramlarından birisi öteki kavramıdır. Öteki demek söylemlerin merkezine göre değişmektedir. Ortadoğu Batı dünyası için her zaman öteki olmuştur. Öteki yabancıyla eşdeğer olarak görülebilmektedir. Toplumsal hayat içerisinde aynı düşünce dünyasını taşımayan illegal bir grup olarak tanımlanabilir. Bizden olmayan herkes ötekidir.

Dizide ortaya konulan ötekiler Ortadoğudaki savaşlar, savaştan dolayı yaşanan göçler, mülteci insanlar; çocuklar, kadınlar ve yurtsuzlaşan binlerce insan toplumsal bitimin göstergesidir. Kimliksizlik kendini öteki olarak hissetmek ya da ötekileştirilme Ortadoğu insanının kaderi olmaya başlamıştır. Dizide de geçen diyaloglardan göç etmekten başka çaresi olmayan “fareler” olarak tanımlanmakta. Michel Foucault gözetim toplumu dediği iktidarın gözü her an onları izlemektedir. Filmde bir grup Müslüman mültecinin kurtarıcı olarak görülen Mesih’i takip etmeleri esnasında onların her an gözetim altında olduklarını gösterecek diyaloglara şahit oluyoruz. CNN kanalında muhabirin “Zavallı pislikler, açlıktan ölmelerini izliyoruz onları ölmeye getirdi, Fareli Köyün Kavalcısı” sözleri ötelenen bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Dizi de Francis Fukuyama’nın tarihin sonu tezine karşılık aynı ülkeden yaşayan farklı düşünürün ortaya attığı Huntington’a göre medeniyetler çatışması tezini, Ortadoğu terör ve şiddetin göstererek doğrulamaya çalışılmaktadır. CIA ve Mossad gibi örgütler bilinen bütün din ve inanç sistemlerinin ötesinde kutsal bir düzen ve doktrin olarak temsil edilmektedir.

Ötekinin oluşması biz ile daha iyi anlaşılacaktır. Biz bize benzeyendir. Bu mesih dahi olsa öteki olamaz. Dizi de Mesih karakteri şahsın uzun siyah saçlı, buğday tenli, kısa sakallı, üzerinde sarı gömleği, blue jean patolonu ve spor ayakkabılarıyla görülmektedir. Mutlakiyetçi iktidar anlayışında aslında kim olursa olsun bu kurtarıcı sizden “bizim ötekimiz” birisi dahi olsa yine bizden biri olacak anlayışını görmekteyiz.

4. Mehdi mi? Mesih mi?

Dinlerin geliş amacı insanlığın kurtuluşa ermesi için ilahi mesajı topluma iletmek ve uygulamaktır. Bu dinlerin bakış açısına göre peygamber ve bir uyarıcı şeklinde ortaya çıkar. Dinlere baktığımızda Mesih inancına farklı bir anlayışla bakıldığı görülmektedir. Kurtarıcı olarak görülen bu anlayış Hristiyanlık ve Yahudilik’te Mesih ve İslamiyet’te ise Mehdi olarak karşımıza çıkar. Yahudi ve Hristiyan inancında Mesih, kurtarıcıya iken; Mesih’in, Tanrı ile inanmayanları buluşturacağına inanılmaktadır.²⁷ İslam inancına göre de Mesih, İsa peygamber ve ona indirilen İncil isminde bir kitap olduğuna inanılmaktadır.²⁸ Mesih İslam dinindeki İslam kültüründeki Mehdi inancını temsil etmektedir.²⁹

Mehdi etimolojik olarak kurtuluşa ermiş anlamına gelmektedir. Mehdinin, kıyamete yakın geleceği ve İslam’ı bütün dünyaya yayacağı düşünülmektedir. Kendi otoritesinin toplumlara İslam milletine yayarak, Müslümanları ona tabi olacaklarına inanılmaktadır.³⁰ Hz. İsa Şam’daki beyaz minare üzerine inecektir. Hz. İsa’nın dinince Deccal’i öldüreceğini ifade eden Molla Halil, Hristiyanlığa son vereceğini, yedi yıl hüküm sürüp öleceğini belirtmektedir.³¹ Müslüman olma iddiasını destekleyen sahne görüntüsü, dizide İsa’nın Şam’da ortaya çıkarak İsrail’e doğru yürümesidir.

Diziyi izlerken, Mesih’in Tanrı ile birlikte yürüyorum, “Ben herkesle yürürüm” söylemiyle Aviram, esasında hiçbir dinin sahip olmadığını konuşmalarından çıkarsak dahi arada Yahudi olduğunu söyler. Mesih inancındaki İsa’nın hal ve hareketlerine uyumlu bir görüntü verir. Dizi de Mesih karakteri, kendine has özellikleriyle tek bir din üzerinden mesajını vermez. Her üç dinin inanlarının zihni dünyasında şekillenmiş olan dini görüntülere sahip olduğunu gösterir. Diziyi bakıldığında her adeta her telden bir nota ortaya koyarak dinlerin çatışan yönlerini ya da farklı görüşlerini birleştirme ve

²⁷ Aygün, Fadıl. “Geleceğe dönük kurtarıcı beklentisinin apokaliptik temelleri: Mesih/Mehdi tasavvuruna ilişkin bir analiz”. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(2), 2019, s:228

²⁸ Tekin, S. (Molla Halil’e (1754-1843) göre Mesih/İsa’nın nüzulü. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11, (2020). s: 242.

²⁹ Gün, Faruk. Mehdilik inancı üzerine bir inceleme. Artuklu Akademi Dergisi, 4(1), 99-130.2017, s:105

³⁰ Gün, 2017, s. 101-103.

³¹ Tekin, (Molla Halil’e (1754-1843) göre Mesih/İsa’nın nüzulü, s:250

eleştirme olarak görmek mümkündür. Müslümanlık, Hristiyanlık ya da Yahudilik inançları üzerinden verilemeye çalışılan Mesih figürü sayesinde inananlarını ortak hedef doğrultusunda uzlaştırmaya çalışır görünür. Mesajını salt dinsel ve tanrıya dönüş için yapıp yapmadığı net değildir. Diğer taraftan İncil’de yazıldığı üzere Aviram Tanrı’yı reddeden, O’na inanmayan ve Mesih’i de yakalamaya çalışan bir karakterdir. O’nun hem hiçbir dine ait olmadığı hem de bütün dinlerin benzerliklerini kullanarak aslında dinin bir büyüclük bir sihirbazlık olduğunu kanıtlamaya çalışır. Mesih karakterindeki kişinin sonradan bir sihirbazın elinde yetiştiği gerçeği ile ortaya çıkar. Nihayet sonunda dizide sulandırılmaya çalışılan dini karakter hakikatteki kimliğinin illüzyonist olduğunu ispatını sunarak gerçekte kimin hakikate erdiğini hakiki yine Ortadoğu’yu dizayn etme düşüncesinin dini değil ABD ‘nin hakimiyetinde olacağını iletmeye çalışır.

SONUÇ

Günümüzde birçok platformda olduğu gibi Netflix’te de toplumsal algıların değişimi sağlayarak yeni bir yapı değişimin arzulanı görülmektedir. Mesiah dizisinde yine gerçeğin manipülatif bir misyonu üstlendiğini görebiliriz. Dev bütçeli küresel yapılarının bir çiklet fiyatına bazen bir reklam değerinde piyasa sunulması üzerine düşünülecek büyük bir ayrıntıdır. Ortadoğu da farklı görüntüler sunarak ötekileştirdiği Müslüman karakterlerin İslam’la aynı görmesi ve İslam’ın terör üreten bir sistem gibi düşünülmesi sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle Hollywood sineması ve onun devamcısı niteliğinde olan Netflix dijital platformu bağlı olduğu ABD’nin plan ve programlarını emperyalist projelerinin ayakların birini oluşturmaktadır. Bunun baskı ve zor kullanarak yapmadığını bu tür dizilerle yapmaya çalışmaktadır. Zihinleri yeniden inşa etmedeki üstünlüğü ile Batı otoritesinin kaybolmaması adına kendisini sinema dili ile kabul ettirmektedir.

Dinlerin karmaşıkları insanlığın herhangi bir din üzerinde hakikatte buluşmayacağı bütün dinlerin bir yönüyle şiddete yönelik olduğunu iddiasında çekilmiştir. Dizi de ABD ajanı kadının her şeyi kontrol etmesi ve olaylara hakim olmaya çalışması dinleri bile kontrol edecek düzeyde gücü elinde bulundurduğu izlemine verir. Bununla aslında kendi ülkesinin dünya siyasetine yön veren otoritesinin sinema dili tarafından onaylanması anlamına gelmektedir. Kutsal kitaplara dönmenin insanlığı kurtarmayacağı düşüncesi Mesih’in dizi içindeki rolünü yansıtır. Buradaki anlam söylemi deki manüplasyon durumu Mesih’in dinlere olan mesafesinin olduğunu doğrular.

Mesih’in hiçbir dine ait olmadığını düşüncesini mahkemede yenilerken yapılan baskıları askılara sığınma hakkının verilemesini, Amerikan’ın kendi otoritesini nasıl da özgürlük ve demokrasi şeklinde inşa etmeye çalıştığını görebilmekteyiz. Dizinin üç dinde İslam, Hristiyan ve Yahudi inancında yer alan Mehdi/Mesih anlayışını günümüz insanlık problemlerine üzerinden, manüple edici dil ile metaforlar geliştirerek imkânsız bir alanda bir araya getirip bunu sinema diliyle seyirciye aktarmayı başarmıştır. Dizi de ‘işte yüzyıllardır inandığınız din ve mucizelerin hepsi birer sihir veya hayalden ibaret, hiçbirinin insanların dünyada çektikleri sorunların ve sıkıntıların üstesinden gelememektedir. insanların içerisinde bulunduğu sürgün, açlık, hastalık ve savaşlara çözüm bulamacağını, “Kutsal kitaplarınıza dönmek sizi kurtarmayacak”, “Bir devir sona erdi!” sözleriyle kanıtlanması için algı oluşturur. Bunun yerine dinin teknolojiyi bilgiyi her yere hakim olanların kurtarıcı olacağı dolayısıyla bunun da insanların istediği özgürlük adalet ve demokrasi anlayışının hakim kılacak bir gücün ve onun ABD olduğunu inancı işleyerek betimlenmektedir.

Dizi de süren savaşın yoksulluğun nedenini Müslümanlara bağlandığı yargısını oluşturmaktadır. Çünkü Müslümanlar hem öldürüyor hedef gösterilen örgüte karşı hem de yardım edilmeye muhtaç olarak görülmektedir. Liberal dünya sisteminin hiçbir etkisi yokmuş gibi bir izlenim verilmektedir. Batı dünyasının karmaşık işinden çıkılmayan mesellerde öne sürdüğü otorite kaynağını en çok Netflix gibi platformlar üzerinden yaptığı filmler ve diziler üzerinden gerçekleştirmektedir. Hollywood’a doğru ilerliyormuş gibi görünen kendini bir stüdyoya dönüştürürken, kendi içeriğini finanse etmekte ve üretmekte, televizyon programcılığının ötesine geçerek yeni sinema diliyle toplumu/toplumları etkili bir şekilde manüple ederek istediği değişim kıvamına getirebilmekte ve başarmaktadır.

Amerikan orjinli Mesih dizisi insan anlam matrisindeki dinin algılayış yeri vardır. Toplumun dini beklentilerini öne sürülmesi ve ikna konumundaki dinin izleyenleri ikna etmesi zor olmamaktadır. Böylelikle dizi dinin muhtevasından kaynaklı metoforları söylemleri sinema dili kullanarak önceden çekimlerdeki mekanlarda yaptıklarını meşru, yapacaklarını haklı göstererek dünya egemenliğindeki otoritesini devam ettirmeye yarayan zemini yakalamış durumdadır.

KAYNAKÇA

- Akgün, Tuncay, (2013) .Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri, İz Yay., İstanbul,
- Ayğan, F. (2019). Geleceğe dönük kurtarıcı beklentisinin apokaliptik temelleri: Mesih/Mehdi tasavvuruna ilişkin bir analiz. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(2), 225-259.
- Bolat, Salih, (2007). İletişim ve Edebiyat, Varlık Yay., İstanbul,.
- Bedia Akarsu, (1998). Dil- Kültür Bağlantısı, 3. Baskı (İstanbul: İnkılap Kitabevi,) 21-22.
- Braithwaite, Richard Bevan, (2003). "Dini İnancın Doğasını Bir Deneycinin Anlayışı". Din Dilinin Ahlaki Yorumu. Der. Temel Yeşilyurt. İstanbul: İnsan Yayınları,
- Cebeci, Suat. (2004). "Din Dilinin Mahiyeti ve Kavramsal Uzlaşısı Sorunu", Değerler Eğitimi Dergisi, 2/5 7-20
- Duralı, Teoman, (2016). Çağdaş Küresel Medeniyet, Dergah Yay., İstanbul,
- Ferre, Frederick. (1999). Din Dilinin Anlamı. Trc. Zeki Özcan. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım,
- Gögercin, Ahmet, (2012).Kısa Kısa Sinema Yazıları, Çizgi Yay., Konya,
- Gülşen, Enver, Sinemanın Hakikati, Külliyyat Yay., İstanbul, 2014
- Gülşen, Enver, (2016). Sinemanın Kökleri, İnsan Yay., İstanbul,
- Gün, F. (2017). Mehdilik inancı üzerine bir inceleme. Artuklu Akademi Dergisi, 4(1), 99-130.
- Oruç Arouba, (2016). De ki işte, 2. Baskı (İstanbul: Metis Yayıncılık,) 128.
- Tarkovski, Andrey, (2008). Mühürlenmiş Zaman, (çev: Füsün Ant) , Agora Kitaplığı, İstanbul,
- Kalın, İbrahim, (2004). İslam ve Batı, İsam Yay., İstanbul,.
- Koç, M. ve GÜLER, M. (2021). Messiah Dizisi'nin eleştirel söylem analizi: Mesih'in dönüşü mü? Mesih'in dönüşümü mü?. Medya ve Din Araştırmaları Dergisi, 4(1), 81-104.
- Yıldırım, Hayri, (2011).Sömürgeci Batının Barbarlık Tarihi, Kum Saati Yay., İstanbul,
- .